

Armoede

Helpen en delen

Vooraf

Onderzoeken, ook in onze eigen kerken, hebben uitgewezen dat armoede vaker voorkomt dan we denken. Een enquête in 2006 leverde verrassende resultaten op. Een meerderheid van geraadpleegde diaconieën gaf aan dat er binnen de gemeente armoede voorkomt. Concreet: in onze kerken wordt in ieder geval aan 300 personen ondersteuning verleend. *Gemiddeld* is dat per gemeente aan 8 personen in 3 huishoudens. Let wel: 'gemiddeld'. In een grote gemeente als de onze zou dat dus aanmerkelijk meer kunnen zijn.

Nader gespecificeerd: in 80% werd er financieel ondersteund, in 60% kon ook worden doorverwezen, in 46% steun in natura. In 40% werd overgegaan op hulp bij budgetteren.

Het is goed te bedenken dat diakenen lang niet alles weten. Armoede komt dus vaker voor dan we vermoeden.

Uit de Bijbel

In Het Oude Testament lezen we hoe God de Heer aan zijn volk de opdracht geeft op te komen voor de naaste in nood. Niemand wordt over het hoofd gezien. Israël wordt er steeds weer aan herinnerd te blijven denken aan de armen, de wezen, de weduwen en de vreemdelingen (Ex. 22:20-26; Deut. 15:7 en 11). Het is God zelf die wees en weduwe recht verschaft en de vreemdeling met liefde behandelt door hem brood en kleding te geven (Deut. 10:18-19). Ook de koningen (overheid) van Israël worden geroepen om de armen in bescherming te nemen (Ps. 72:12). De zorg voor hen die niet voldoende bestaansmiddelen hebben is daarom niet alleen een menselijke plicht, het is ook een goddelijk gebod!

In het Nieuwe Testament is het Jezus zelf die het verachte en minderwaardige opzoekt. Hij roept zijn volgelingen op om de minste te zijn (Luc 22:24-27) en anderen te

dienen. Heel concreet gaat het dan om naakten te kleden, hongerigen te voeden, vreemdelingen op te nemen, zieken en gevangenen te bezoeken en dorstigen te drinken te geven (Mat. 25:34-36).

De zorg voor de naaste in nood is een wezenlijk kenmerk van de gemeente van Jezus Christus. Zodra er na de Pinksterdag sprake is van een gemeente, is er ook sprake van onderling diaconaat. Handelingen 4 (32-37) vertelt ons dat de groep mensen die het geloof hadden aanvaard eendrachtig samenleefde. Geen van hen beschouwde zijn bezittingen als zijn persoonlijk eigendom, want ze hadden alles gemeenschappelijk. Niemand onder hen leed enig gebrek.

Wat is armoede?

Diacon (zie literatuur) geeft in het nummer van mei 2008 de volgende definitie van armoede:

"Armoede is het voor langere tijd te weinig middelen hebben voor het, volgens de algemene normen, minimale levenspeil en daarmee uitgesloten zijn van dat wat in de maatschappij als normaal / vanzelfsprekend wordt beschouwd."

Een paar bepalende factoren in deze definitie:

- **langere tijd:** Meestal is er een kleine buffer, wat spaargeld b.v., zodat mensen bij inkomensterugval niet meteen in problemen komen. Het bekende voorbeeld: op een gegeven moment gaat je wasmachine kapot. Reparatie of zelfs vervanging? Daar heb je dan dus geen geld voor.
- **minimale levenspeil:** Zaken die weliswaar niet tot de primaire levensbehoeften horen maar b.v. in het sociale verkeer onontbeerlijk zijn geworden. Een telefoon b.v. of middel van vervoer.
- **uitgesloten:** Armoede is ook vooral een sociaal probleem. Niet kunnen deelnemen aan activiteiten door geldgebrek. Het levert uitsluiting op. Zelfs in het kerkelijk meeleven kan dat een rol spelen: b.v. een bijbelkring thuis. Koffie, wat erbij? Kan dat wel/niet? Schoolreisje voor de kinderen? Of een uitnodiging voor een kinderfeestje?
- **normaal:** We vinden dat we elke dag een warme maaltijd moeten kunnen hebben. Dat wordt als 'normaal' beschouwd. Zo zijn er veel zaken die bij dreigende armoede ineens niet meer kunnen, maar die eigenlijk 'normaal' heten te zijn.

Risicogroepen

Hoe komen we er als 'kerkelijke bezoekers' (predikanten, ouderlingen, diakenen, pastorale en diaconale bezoekers) nu achter of ergens armoede dreigt? Lastige materie, moeilijk, zelfs ondoenlijk om criteria voor aan te geven. We kennen immers allemaal de term 'stille armoede'? Mensen kunnen problemen vaak erg goed verbergen (en eerlijk is eerlijk: je loopt er ook niet mee te koop). Bovendien: de één kan veel beter omgaan met geld als de ander.

We kunnen wel iets zeggen over de **risico-groepen**: mensen die financieel kwetsbaar zijn. En wellicht komen we daarmee een stapje verder. We noemen deze groepen hieronder:

- **mensen met een laag inkomen:** Hierbij kun je denken aan mensen die, om wat voor reden dan ook, slechts een beperkte opleiding hebben gehad, of nog studeren.
- **mensen die werkloos zijn geworden:** Het duurt vaak enkele maanden voordat de uitkering geregeld is. Spaargeld is niet vanzelfsprekend. Terugval in inkomen, wat altijd een rol speelt bij werkloos worden, heeft veel risico's. Tijdig bijstellen van uitgavenpatronen is belangrijk. Leren bugetteren.
- **mensen die recent gescheiden zijn:** Ook hier is bijna altijd sprake van terugval in inkomen. Los van de psychische problemen (zorg voor kinderen, bezoekenregelingen) kunnen dan ook financiële problemen een rol gaan spelen).
- **mensen die langere tijd ziek zijn en/of arbeidsongeschikt:** Ook hierbij geldt dat een uitkering altijd betekent: inkomensvermindering. Ook kunnen aanpassingen aan het huis vanwege ontstane handicaps een rol spelen.
- **mensen met psychische problemen:** Psychische problematiek kan makkelijk leiden tot financiële problemen, uiteraard afhankelijk van aard en mate van problematiek.
- **jongeren die zelfstandig wonen:** Veel jongeren gaan zelfstandig wonen zonder te hebben geleerd (of: onvoldoende hebben geleerd) om met geld om te gaan. Lenen is ontzettend eenvoudig, sparen en uitgaven plannen is vaak niet geleerd. Maar ook jongeren die gaan studeren (verhuizen, kamer zoeken, nieuw baantje vinden) krijgen makkelijk met inkomensval te maken.
- **mensen met pensioen:** Ook hier geldt: voorbereid zijn op minder inkomen. Met name de combinatie van veel vrije tijd/minder armslag kan een probleem opleveren.

- **'nieuwe Nederlanders':** Hoewel we met deze categorie medeburgers in de meeste kerkelijke gemeenten (nog) niet zo veel te maken hebben, toch een groep mensen die extra aandacht vraagt. Met name mensen die gevlucht zijn en dus alles hebben achtergelaten. Of hun spaargeld hebben moeten gebruiken om te kunnen vluchten. Maar ook mensen die hier zijn gekomen om te werken. Vanuit hun thuissituatie wordt verwacht dat ze financieel de achterblijvers zullen ondersteunen.

Zo maar een opsomming van risicogroepen. Dat betekent niet dat de diaconie voor iedere groep wel een oplossing heeft. We kunnen en moeten helpen als de nood acuut is. Dus als je in de wijk als bezoeker gemeenteleden tegenkomt waarbij je een (financieel, maatschappelijk) probleem vermoedt: graag een seintje aan de wijkdiaken. En we kunnen er tijdens een algemeen kennis-makingsgesprek al achter komen of gemeenteleden wellicht bij zo'n risicogroep horen. Wat vervolgens uiteraard niet wil zeggen dat er ook problemen zullen zijn.

De rol van de wijkdiaken

Wat kan de wijkdiaken dan met zo'n uitgesproken vermoeden? Gewoon op bezoek gaan en proberen in een goed gesprek (zoals dat in de gemeente van Christus kan en mag) te peilen of er wellicht sprake is van een probleem.

In het eerdergenoemde blad Diaconie wordt ons een idee aan de hand gedaan hoe als diaconie om te gaan met mogelijke financiële problemen. We geven dat onverkort door.

1. Inventariseren van de oorza(a)k(en) van de problemen

Onderzoek eerst goed of steun van de diaconie echt nodig is en wat mensen zelf allemaal al hebben geprobeerd voor het gemeentelid bij de diaconie aanklopt. Achteraf blijkt soms dat er nog andere mogelijkheden waren, maar mensen niet altijd de juiste wegen weten te bewandelen. De diaconie kan ook helpen om de mensen de juiste wegen te leren vinden.

Mensen hebben vaak ook behoefte aan een luisterend oor. Meestal heeft men nog met niemand durven praten over de financiële problemen. Wat tijd en aandacht wordt dan erg gewaardeerd.

Wat is belangrijk om te weten voordat er hulp geboden wordt:

- Wat is het probleem?
- Hoe is het probleem ontstaan?

- Zijn er andere oorzaken die ermee te maken hebben? (verslavingen)
- Wat heeft men zelf al geprobeerd om het probleem op te lossen?
- Zijn er mogelijkheden in de familiekring om hulp te krijgen?
- Is er een duidelijk financieel overzicht?
- Hoe denkt men zelf het probleem op te gaan lossen/is men gemotiveerd om mee te werken?
- Bij welke hulpverleningsinstanties is de hulpvrager al bekend?

2. Kan/moet er worden doorverwezen naar andere instanties?

De diaconie kan vaak doorverwijzen naar één of meer van de hieronder genoemde instanties.

- Sociale Dienst
- Maatschappelijk Werk
- Kredietbank
- Modus Vivendi (schuldbemiddeling)
- Bureau voor rechtshulp

3. Is er acuut hulp nodig?

Vaak komen mensen met één schuld. Het is verstandig door te vragen. Meestal is er sprake van meer schulden. Het komt bijna nooit voor dat er alleen maar een huurschuld is. De energievoorziening of het ziekenfonds kunnen ook van die dingen zijn waar schulden zijn ontstaan.

Is doorverwijzen niet voldoende voor het moment (vaak gaat er even tijd overheen, en is er toch acuut geld nodig) dan kan de diaconie beslissen incidenteel hulp te bieden. Hierbij zijn de volgende punten van belang:

- geef liever steun in natura (boodschappen, wasmachine) dan in geld;
- geef liever geld voor een bepaalde bestemming (reiskosten, therapiekosten);
- geef liever af en toe steun, dan regelmatig.

Een veel voorkomende vraag is of de Sociale Dienst de eventuele gift van de diaconie in geld of natura niet in mindering gaat brengen op de uitkering. In de praktijk

blijkt het zo te zijn dat als je opening van zaken geeft en meldt bij de Sociale Dienst wat u geeft, dit geen gevolgen heeft voor de uitkering.

Dit kan wel per gemeente verschillen. Zorg er dus voor dat je je goed laat informeren door de Sociale Dienst en duidelijk bent over je manier van hulp bieden. Maak afspraken met elkaar.

Het is belangrijk goed af te spreken of je een gift of een lening geeft. In principe verstrekt de diaconie geen leningen. Maar er zijn mensen die het graag weer terug willen geven. Zij zouden het dan in principe weer terug in de collectezak kunnen doen. Op deze manier komt het weer terug bij de diaconie. Het geld is tenslotte geofferd en is niet van de diaconie.

Diaconaal geld is om hulp te geven en uit te delen waar nodig!

4. Begeleiden

Het kan nodig zijn dat het gemeentelid, de hulpvrager, hulp nodig heeft als hij wordt doorverwezen naar een instantie.

Er zijn mensen die het moeilijk vinden het woord te doen, of ze zien er tegenop alleen te moeten gaan. Ook begeleiding bij het invullen van de vele papieren is vaak op zijn plaats. De diaconie kan daarbij hulp bieden.

5. Nazorg

Mensen met financiële problemen horen vaak tot een risicogroep. Dit kan betekenen dat deze mensen ook op de langere termijn moeite blijven houden met hun financiën. Daarom is het belangrijk dat deze mensen in het oog worden gehouden. Ook als lijkt dat de financiële problemen opgelost zijn.

Mogelijk via zusters in de gemeente, wijkdames of andere diaconale medewerkers. In de praktijk blijkt dat zusters (vrouwen) hier meer voelsprietten voor hebben en makkelijker deze signalen opsporen. Een stukje bemoediging en aandacht wordt vaak erg gewaardeerd. Het is wel belangrijk hier discreet mee om te gaan.

6. Preventie

De diaconie kan ook een belangrijke preventieve taak vervullen rond financiële problemen. Tijdens diaconale huisbezoeken kan men vragen of het gezin financieel rond kan komen. Door het thema te bespreken kan men aangeven hulp te bieden als dat nodig mocht zijn. Ogen en oren goed de kost geven als je op huisbezoek bent. Het kan zijn dat er wel signalen worden afgegeven, vraag daar

dan op door. Ook voorlichting op een gemeenteavond of aandacht voor dit onderwerp in een preek kan een goed idee zijn.

Aandachtspunten

Ten slotte enkele aandachtspunten, signalen uit de praktijk van hulpverlening.

- **Voeding:** Vaak hebben gezinnen waar armoede heerst een gebrek aan gevarieerde voeding. Fruit en groenten worden minimaal gekocht. Er zijn ook situaties waarin mensen één of meerdere maaltijden overslaan. Soms weken achtereen. Producten die de mensen gebruiken zijn over het algemeen heel vet, zout en zoet ... de goedkope grondstoffen.
- **Post:** Armoede gaat ook vaak gepaard met schulden, hierdoor ontvangen mensen vaak veel post waar ze geen raad mee weten. Dit hoopt zich dan op ergens in het huis of slingert overal rond.
- **Achterstallig onderhoud:** Overduidelijk signaal: kapotte meubels, slechte staat van onderhoud auto en fiets, maar ook verwassen kleding en kapotgelopen schoenen.
- **Psychosociale problemen:** Mensen die kampen met schulden en amper of niet rond kunnen komen hebben vaak veel psychische problemen. Stress, spanningsklachten, hoofdpijn, lichamelijke klachten, depressiviteit, een hoog ziekteverzuim. Vaak zijn dit de klachten waar b.v. een pastoraal bezoeker in eerste instantie mee wordt geconfronteerd.
- **Schaamte:** Mensen zullen er alles aan doen om problemen niet aan de grote klok te hangen, dit kan heel ver gaan. Naar buiten toe doet men alsof er niets aan de hand is, soms is men zelfs zeer royaal en joviaal terwijl de werkelijkheid schrijnend kan zijn.
- **Sociaal verkeer:** Feestjes worden afgebeeld, zelfs begrafenissen omdat er bijvoorbeeld geen geld is voor een kado (hoe klein ook) of voor benzine om naar de begrafenis te reizen. Kinderen kunnen met moeite of niet meedoen aan één sport of muziekactiviteit. Er is vaak sprake van een sociaal isoloment, bij kinderen en ouders! Dit kan gemakkelijk leiden tot psychosociale problemen. Kinderen kunnen bijvoorbeeld depressief worden van een dergelijke situatie.
- **Werk:** Mensen die schulden hebben komen ook op hun werk vaak in de problemen. De psychische klachten drukken zwaar waardoor ze moeilijk kunnen functioneren.

B.A. Vianen

Literatuur

Diacon, 25e jaargang nummer 2 (mei 2008)
Themanummer: Armoede onder ons?

Het diakonaat in en vanuit de gemeente (in: *Een Voortreffelijk Werk - Handreiking voor ambtsdragers*)

D. Koole en dr. W.H. Velema (red.), *Zichtbare liefde van Christus - Het diakonaat in de gemeente*